

UDC 338.43

JEL Classification: Q18

ЕКО-СОЦІО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА

Г.О. Кундєєва, к.е.н., доцент

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

Кундєєва Г.О. Еко-соціо-економічна модель розвитку суспільства: продовольча безпека.

Розкрито еволюцію наукових поглядів на сталий розвиток і визначено теоретичні засади еко-соціо-економічної моделі суспільного розвитку. Обґрунтовано концепцію розвитку суспільства із врахуванням теорії безпеки та акцентовано увагу на питаннях забезпечення безпеки з позиції пріоритетності інтересів людини, що дозволило визначити головний принцип – людиноцентризм. Розширено коло дослідження продовольчої безпеки безпекою харчування та економікою здоров'я, що обумовило запропонувати нову концепцію продовольчої безпеки України. Відповідно до запропонованої концепції розроблено систему оцінки стану продовольчої безпеки, яка дозволила визначити перше черговість державної політики.

Ключові слова: модель, розвиток суспільства, продовольча безпека, людиноцентризм, безпека харчування

Кундєєва Г.А. Эко-социально-экономическая модель развития общества: продовольственная безопасность.

Раскрыто эволюцию научных взглядов на устойчивое развитие и определены теоретические основы эко-социально-экономической модели общественного развития. Обоснована концепция развития общества с учетом теории безопасности и акцентировано внимание на вопросах безопасности с позиции приоритетности интересов человека, что позволило определить главный принцип – человекоцентризм. Расширен круг исследования продовольственной безопасности безопасностью питания и экономикой здоровья, что обусловило создание новой концепции продовольственной безопасности Украины. Согласно предложенной концепции разработана система оценки продовольственной безопасности, которая позволяет определить первоочередность государственной политики.

Ключевые слова: модель, развитие общества, продовольственная безопасность, человекоцентризм, безопасность питания

Kundieieva G.A. Eco-socio-economic model of society development: food security.

The evolution of scientific views on sustainable development is revealed and the theoretical foundations of the eco-socio-economic model of social development are determined. The concept of society development based on the theory of security is substantiated and attention is focused on security issues from the point of view of priority of human interests, which allowed to define the main principle — anthropocentrism. The scope of research on food security has been expanded by food safety and health economics, which has led to a new concept of food security of Ukraine. In accordance with the proposed concept, a system for assessing the State of food security has been developed, which has made it possible to determine the priority of State policy.

Keywords: model, society development, food security, anthropocentrism, food safety

В сучасних умовах теорія продовольчої безпеки тісно пов'язана із концепцією суспільного розвитку, а питання консолідації та концептуального зміцнення безпеки і реалізації концепції сталого розвитку потребують прийняття відповідних рішень на всіх рівнях державної влади. Держава повинна зберегти за собою функції розвитку елементів виробничої і соціальної інфраструктури, підтримки виробництва екологічно чистих і безпечних харчових продуктів, створення умов для здійснення наукових досліджень та розробок у цій сфері для збереження та розвитку людського капіталу. Надійне забезпечення населення харчовими продуктами виступає одним із головних напрямів забезпечення національної безпеки держави та стійкого соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичні та практичні засади теорії розвитку суспільства досліджували М. Вебер, В. Вернадський, В. Геєць, Е. Дюркгейм, Я. Жаліло, В. Іноземцев, О. Кузьмін, К. Е. Лібанова, В. Парето, Г. Спенсер, А. Тойнбі, Е. Хаген, А. Чухно, Й. Шумпетер, Ю. Яковець та інші. Проблеми сталого розвитку розглянуті у працях відомих зарубіжних вчених, таких як: Г. Дейлі, Й. Рандерсон, Д. Форрестер та вітчизняних науковців: З.В. Герасимчук, Н.В. Гребенюк, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, О.В. Кендюхов, В.С. Міщенко, В.В. Микитенко, В.М. Трегобчук, В.Я. Шевчук, Л.Б. Шостак, Є.В. Хлобистов та інші. Забезпечення національної та продовольчої безпеки в контексті розвитку суспільства тісно переплітається із розвитком людиноцентричної концепції в економічній теорії. В умовах побудови в Україні соціально-орієнтованої економіки, набуває особливої актуальності розуміння значущості того, що здоров'я населення формує основу суспільного добробуту.

Мета статті. Виходячи із того, що забезпечення продовольчої безпеки країни є одним із основних напрямів поліпшення здоров'я людини та створення умов для її гармонійного розвитку, актуальним стає формування моделі розвитку суспільства з врахуванням еко-соціо-

економічних складових продовольчої безпеки, що зумовило актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах потребує більш змістовного дослідження сутності сталого розвитку. Вчені, фахівці, державні і політичні діячі пропонують різні трактування категорії «сталий розвиток», акцентуючи увагу на його певному аспекті. Ґрунтовний аналіз тлумачення поняття сталий розвиток здійснено О.Г. Білорусом, Ю.М. Мацейком [1], М.А. Хвесиком [2], Є.Ю. Какутич [3], які зазначають, що причиною різних визначень категорії «сталий розвиток» є недосконалий український переклад поняття іноземного походження.

Проведене дослідження поняття сталий розвиток із застосуванням семантичного підходу свідчить про те, що переклад «sustainable development» з англійської на українську мову може бути як усталений, сталий, стабільний, збалансований. Так, Голубець В.П., аналізуючи семантику термінів стабільний, усталений, збалансований вважає, що термін «sustainable development» найкраще перекладається українською мовою у варіанті: збалансований розвиток на основі сталого використання ресурсів планети Земля [4]. Зараз у науковій літературі налічуються значна кількість визначень поняття сталого розвитку. Деякі вчені пов'язують сталий розвиток зі зміною характеру росту; другі загострюють увагу на взаєминах розвинених країн; треті підкреслюють необхідність глобального управління світовими процесами; інші акцентують увагу на зміну якості життя тощо. Проте, більшість вчених сходиться у тому, що досліджуючи питання сталого розвитку, необхідно враховувати увесь спектр проблем, особливо соціального, екологічного та економічного характеру.

Аналіз існуючих тлумачень даного поняття дозволяє нам погодитися з трактуванням, що запропоноване М.З. Згуровським, а саме: сталий розвиток – це процес розвитку держави на основі узгодження і гармонізації екологічної, соціальної та економічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [5]. На нашу думку, це визначення найбільш прийнятне, тому що, наголошуючи на задоволенні потреб усіх поколінь, М.З. Згуровський уникає слова «обмеження», замінюючи його на гармонізацію і, таким чином, нівелюючи негатив від необхідності відмови сьогодишнього покоління на користь майбутнього.

Сталий розвиток передбачає інтеграцію трьох компонентів – економічної (економічне зростання), соціальної (соціальний розвиток) та екологічної (охорона навколишнього середовища), й ці компоненти є взаємодоповнюючими і взаємно підсилюючими елементами однієї системи. В основу економічної складової покладена теорія

максимального потоку сукупного доходу Дж. Хікса: у практичному житті визначення рівня доходу має за мету вказати людям, скільки вони можуть споживати, не роблячи себе при цьому біднішими. Причому вчений вважав, що дохід індивіда – це те, що «він може протягом тижня спожити і при цьому очікувати, що і до кінця тижня його становище буде таким же, яким було і на початку» [6]. На думку вченого, дохід повинен бути отриманий за умови збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і виробляється цей дохід. Це передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів – застосування екологічних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. Людина із об'єкта розвитку перетворюється у суб'єкт, що приймає участь у процесах, які формують сферу життєдіяльності й стає соціально відповідальною особистістю.

Екологічна складова концепції спрямована на цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери. Особливого значення набуває здатність таких систем самооновлюватися й адаптуватися до різноманітних змін, замість збереження в певному статичному стані або деградації та втрати біологічної різноманітності. Основна увага приділяється збереженню здатності до самовідновлення та динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у «ідеальному» статичному стані [7].

Інший підхід до концепції сталого розвитку запропоновано Тюгашевим Е.О. і Тисячнюк М.С. [8-9]. Вчені пропонують наступну триаду сталого розвитку:

- по-перше, «поколінняцентризм» – рівновага як міжпоколінницьких, так і всередині поколінницьких інтересів. На думку вчених, міжпоколінницька рівновага – справедливий розподіл ресурсів між дійсним і майбутніми поколіннями, а всередині поколінницька рівновага – рівність у розподілі ресурсів в рамках однієї країни і між різними країнами в рамках одного покоління;
- по-друге, «економіцентризм» – реорганізація економічної діяльності для подолання злиденності, що оцінюється як ключова глобальна проблема, вирішення якої є умовою вирішення таких глобальних проблем як соціальні, демографічні та екологічні;
- по-третє, «природоцентризм» – охорона навколишнього середовища, збереження екосистем, відтворення природних ресурсів та біорізноманіття, збалансованість демографічного зростання і біосферних обмежень.

Виходячи із вище запропонованих концепцій сталого розвитку, ми можемо стверджувати, що

вони не є антагоністичними. Зв'язок соціальних й екологічних елементів загострює такі питання як міжпоколінницька, так і всерединіпоколінницька рівність, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь і участі населення у процесі прийняття рішень.

Аналіз наукових надбань щодо сутнісного наповнення сталого розвитку вказує на таку властивість, як стійкість. Ми звертаємо увагу на зауваження Г. Дейлі щодо сильної стійкості розвитку, а саме, необхідності застосування принципів безпеки і максимально безпечних стандартів, що може забезпечити помірне економічне зростання. Сталий розвиток як стійкість трьох головних компонент досліджений Н.Ф. Реймерсом, В.І. Даниловим-Данільяном, К.С. Лосевим, А.Д. Урсулом, Н.Н. Моїсєєвим, О.Г. Білорусом, Ю.М. Мацейком [10-13]. Узагальнюючи результати досліджень зазначених вчених, визначаємо:

- економічну стійкість як міцність і надійність елементів економічної системи; утворення інтеграційних зв'язків між елементами та невілювання дій як внутрішніх, так і зовнішнім збурень;
- соціальну стійкість як здатність соціуму зберігати системні властивості при зміні внутрішніх і зовнішніх факторів;
- екологічну стійкість як здатність природної системи забезпечувати її збалансований розвиток, цілісність системи протягом тривалого періоду часу за рахунок нівелювання впливів зовнішніх і внутрішніх факторів.

У загальному вигляді стійкий стан соціо-еко-економічної системи – це «здатність динамічної системи зберігати рух по наміченій траєкторії розвитку (підтримувати намічений режим функціонування), незважаючи на впливаючі на неї фактори» [14]. Стійкість кожної з трьох підсистем соціо-еко-економічної системи не є однаковою. На думку Флейшман І.Н., найбільшою стійкістю володіє екологічна підсистема, найменшою – економічна [15]. Втім, відповідно до закону У.Р. Ешбі [16], якщо в системі одна з підсистем діє, неузгоджено з іншими, стійкість всієї системи порушується. Неузгодженість цілей розвитку провокує втрату стійкості всіх трьох підсистем.

Під час втілення концепції сталого розвитку відбулися глобальні економічні, фінансові та продовольчі кризи, природні катаклізми після яких більшість країн світу (особливо країн, що розвиваються і для яких гостро стоїть продовольча проблема) ще не оговталися. Тому вважаємо головною ознакою сучасної моделі розвитку суспільства повинна бути не тільки стійкість (екологічна, економічна, соціальна) а і захищеність. Застосування методичного підходу, який поєднує етимологічний, системно-структурний, атрибутивний та процесний підходи,

дозволив нам розглядати безпеку як суспільний процес (розвиток), у межах якого суб'єкти прагнуть вдосконалити механізми, що гарантують їм відчуття захищеності та стійкості. На існування зв'язку безпеки з розвитком вказує О.О. Прохожев, на думку якого розвиток є основною, первинною функцією суспільного буття, а безпека – вторинна і покликана забезпечити розвиток, захистити його від різноманітних загроз [17]. На думку В. Лісіна та Е. Яновського, існують певні інститути (правила гри, норми, закони, а також механізми їх виконання), принципово необхідні для забезпечення сталого розвитку. До таких інститутів, насамперед, відносяться гарантії недоторканості людини, її життя і свободи [18], тобто безпека людини.

Умови сьогодення не дозволяють нам взагалі протиставляти безпеку розвитку і навпаки. Доказом цього є теза, що зазначена у доповіді ООН «Уникнення воєн та лих: глобальний виклик зростаючих масштабів» – справедливий та сталий розвиток є однією з необхідних умов забезпечення безпеки, проте забезпечення мінімальних стандартів безпеки, у свою чергу, є однією з передумов розвитку, а прагнення вирішити одне завдання у відриві від іншого не має сенсу [19], тобто сучасний розвиток суспільства – це безпековий розвиток.

У концепції сталого розвитку не має чітко визначеної ієрархії підсистем, їх підпорядкованості. Проте, в контексті нашого дослідження, вважаємо за необхідне визначити це у підході до формування моделі розвитку суспільства. Безумовно, що сучасна модель суспільного розвитку є система, основні структурні компоненти якої – це суспільство, природа і економіка, а соціо-еколого-економічні зв'язки, на наш погляд, забезпечують збалансованість взаємодії економіки, суспільства і природи, синхронізацію їх розвитку, пов'язуючи їх в гармонійну єдину систему.

Без сумніву, економічні відносини в суспільстві визначають всі інші суспільні відносини і є їх базисом. Виробничі відносини мають також екологічний результат впливу на навколишнє природне середовище, при цьому змінюється середовище існування людини, що призводить до зміни суспільних відносин. Неможливо домогтися замкнутості економіки як окремого компонента, оскільки економіка не може існувати без ресурсної бази, основою якої виступають природа і суспільство. Те ж саме можна стверджувати і щодо суспільства. Проте, природа може існувати ізольовано, як окрема система (екосистема), незалежно від економіки і людини, в силу своєї первинності. Відображаючи взаємозв'язки економіки та природи, в першу чергу слід зазначити, що можливість розвитку економіки в основному визначається природним потенціалом.

Існування і розвиток суспільства як компоненти розглянутої системи нерозривно

пов'язане із задоволенням людських прагнень. Природа зародження людських потреб пов'язана з біологічними (фізіологічними) запитами індивідів, рівнем розвитку продуктивних сил і економіки країни, соціальними установками індивідів [20]. Визначаючи такі загальні природні потреби людини, як повітря, вода, харчування, одяг, житло, спілкування ми наголошуємо на потребі збереження власного здоров'я.

Спираючись на вищезазначене, нами запропоновано наступну послідовність компонент: еко (природа) – соціо (суспільство) – економіка (виробництво), причому всі складові запропонованої моделі суспільного розвитку розглядаються не як ізольовані одна від одної, а як підсистеми загальної системи. Функціонування економічної системи здійснюється в жорстких межах соціальних і екологічних нормативів (безпек), тому що розвиток економічної системи обмежується можливостями самовідновлення і самовідтворення біосфери (екологічної складової).

Соціальна та економічна підсистеми розвиваються на основі екологічної системи, яка забезпечує їх існування і є системоутворюючою, саме тому нами запропонована модель розвитку

суспільства як еко-соціо-економічна модель, що показана на рис. 1.

Дослідження зернової кооперації в регіональному вимірі передбачає ідентифікацію регіональних особливостей, що визначають спеціалізацію й потенціал певних областей у зерновому виробництві. Першим етапом такого аналізу є оцінка кількісних показників концентрації у регіональному розрізі, яка дозволяє, по-перше, окреслити динаміку їх змін, по-друге, визначити найбільші зерновиробничі регіони держави. За статистичними даними, у 2016 р. в Україні чотири області (Полтавська, Вінницька, Одеська й Харківська) виробляли 30,4 % зернових культур [1]. Для вітчизняного зернового ринку притаманна тенденція зростання показників концентрації в регіональному вимірі (рис. 1): індекс Герфіндала-Гіршмана зріс з 0,0502 пункти в 2005 р. до 0,0538 пункти в 2016 р. Рівень показника не перевищує значення в 0,1 пункти, що дозволяє ідентифікувати ринок як конкурентний і неконцентрований. За досліджуваний період Одеська область входила до трійки найбільших зерновиробничих регіонів України.

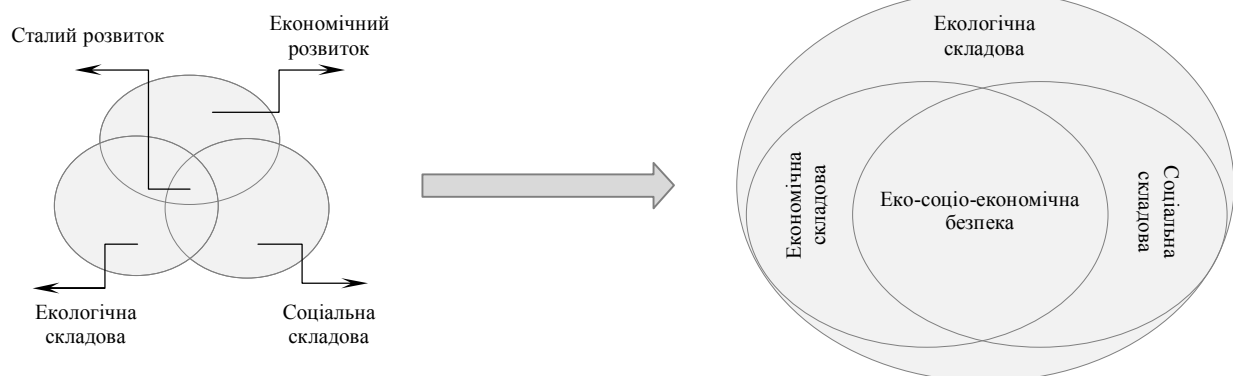

Рис. 1. Еволюція концепції суспільного розвитку

Джерело: власна розробка автора

У запропонованій моделі головне завдання економічної складової – сприяння збереженню і розвитку екологічної та соціальної складових, але економічний розвиток можливий у жорстких межах основних соціальних і екологічних нормативів (безпек) й тому умова існування екологічної, соціальної та економічної підсистем є безпека:

- безпека екологічної складової – захищеність інтересів від загроз, що викликані природними та антропогенними чинниками; стійкість, що обумовлена здатністю екологічної підсистеми до відтворення природного ресурсного потенціалу;
- безпека соціальної складової – захищеність інтересів соціуму, збереження здоров'я людини та комфортність існування, стійкість

функціонування, відтворення та розвиток соціальної підсистеми;

- безпека економічної складової – захищеність економічних інтересів, стійкість та стабільність розвитку, що обумовлено здатністю економічної підсистеми адаптування до внутрішніх та зовнішніх можливих загроз.

Для загальної частини трьох складових визначальною є еко-соціо-економічна безпека, яку можна визначити як властивість, внутрішню здатність системи протидіяти загрозам, забезпечуючи досягнення бажаних параметрів розвитку, стан захищеності як результат цілеспрямованої діяльності щодо збереження цілісності. Запропонована модель базується на трьох принципах: екоцентризм, поколінняцентризм, людиноцентризм.

Аналіз наукових праць свідчить, що існує багато досліджень окремих складових безпек еко-соціо-економічної моделі розвитку суспільства, проте їх інтегрування майже недосліджене. Л.М. Черчик запропоновано формування системи соціоекологіоекономічної безпеки й визначено основні складові системи забезпечення соціоекологіоекономічної безпеки: суб'єкти, об'єкти, предмет, цілі, основоположні принципи та критерії функціонування [21]. Вченою запропоновано загальний критерій оцінки ефективності функціонування системи забезпечення соціоекологіоекономічної безпеки – соціоекологіоекономічний оптимум, що характеризує такий стан об'єктів, при якому забезпечуються суспільно корисні потреби споживачів, прийнятний рівень доходності підприємств у межах екологічно обґрунтованої діяльності, що не допускає екодеструкцій і дає можливість довготривалого збереження якості навколишнього середовища на майбутнє. Процес забезпечення соціоекологіоекономічної безпеки, на думку Л.М. Черчик, це сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних складових, до яких відносяться: виявлення чинників впливу на стан безпеки; їх оцінка; обґрунтування методів усунення; регулювання виробничих, соціальних процесів для зниження загроз, управління економічними, соціальними, екологічними ризиками [21].

Проте, відповідно до запропонованої нами еко-соціо-економічної моделі розвитку суспільства еко-соціо-економічна безпека повинна розглядатися як базова конструкція продовольчої безпеки. Насамперед тому, що головною метою продовольчої безпеки є здоров'я людини, її тривале активне життя (принцип людиноцентризму). Цей принцип потребує розширення кола дослідження за рахунок безпеки харчування та економіки здоров'я. Крім того, дослідження продовольчої безпеки та умов її забезпечення в контексті еко-соціо-економічної моделі розвитку суспільства потребує чітко зазначено алгоритму дій: визначення суб'єктів, об'єктів, предмету, цілей, принципів, ознак, індикаторів і критеріїв оцінювання. Проте, на відміну від існуючих, індикатори і критерії оцінювання стану забезпечення продовольчої безпеки повинна враховувати безпеку харчування (збалансованість добового харчового раціону за мікро, макронутрієнтами та калорійністю) і

економіку здоров'я (тривалість життя, витрати домогосподарств на харчування та лікування).

В контексті еко-соціо-економічної моделі суспільного розвитку із врахуванням продовольчої безпеки та безпеки харчування постало питання щодо формування нової концепції продовольчої безпеки (рис. 2). Це обумовило визначення об'єкту, суб'єкту, мети, принципів, на яких формується концепція, ознак, що визначають багатоаспектність продовольчої безпеки.

Здійснений аналіз наукових праць щодо принципів продовольчої безпеки дозволив, враховуючи питання безпеки харчування як складової частини продовольчої безпеки, доповнити такими:

- принципом справедливості – рівність всіх громадян у розподілі обмеженого ресурсу, тобто гарантування мінімального наукововизначеного набору продовольства для кожної людини;
- принципом відповідальності держави, підприємства та людини як принцип організації соціальної спрямованості розвитку продовольчої сфери;
- принципом наукової обґрунтованості – будь-яка застосовувана дія у продовольчій сфері повинна бути науково обґрунтована та оцінена з точки зору можливих ризиків для здоров'я людини;
- принципом інформованості – доступністю інформації щодо сучасних теорій харчування та збалансованої структури харчування, режиму харчування, що разом формують культуру харчування людини.

Проблеми забезпечення продовольчої безпеки розглядаються, здебільшого, як результат певних виробничих та розподільчих процесів. Однак, структура споживання домогосподарств відіграє суттєву роль у забезпеченні продовольчої безпеки, тому вважаємо за доцільне дослідження наступних ознак: достатність (виробництво продовольства), доступність (обмін продовольства), стабільність (розподіл продовольства), споживання (використання продовольства або харчування).

Відповідно до запропонованої концепції розроблено методичний підхід до формування системи оцінки стану продовольчої безпеки, що наведена на рис. 2.

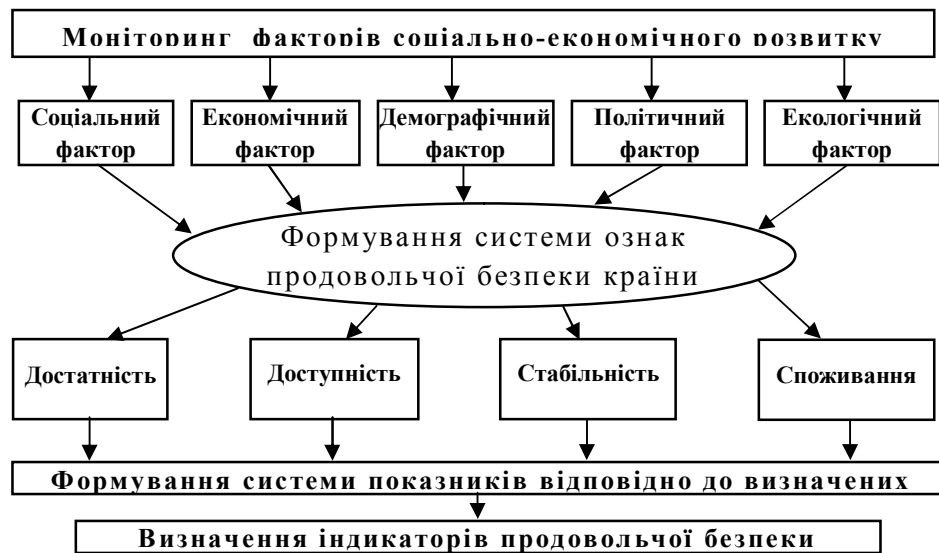

Рис. 2. Формування системи оцінювання продовольчої безпеки країни
 Джерело: власна розробка автора

Відповідно до визначеної моделі забезпечення доступність, стабільність і споживання продовольчої безпеки сформовано систему продовольства (харчування) та перелік показників, що характеризують самодостатність, індикаторів до кожного показника.

Таблиця 1. Показники, індикатори продовольчої безпеки та їх граничні (порогові) критерії

Показники, індикатори продовольчої безпеки	Індикатори продовольчої безпеки	Методика розрахунку	Граничні (порогові) критерії
самодостатність продовольства	Індикатор самозабезпечення	співвідношення фактично виробленого обсягу і-ї групи продовольства (рік) до обсягу даного виду продовольства за фізіологічними нормами споживання	100%
	Індикатор незалежності	співвідношення експорту продовольства і сировини для їх виробництва до їх імпорту продовольства незалежність за окремим продуктом, або співвідношення між обсягом імпорту окремого продукту в натуральному вираженні та ємністю його внутрішнього ринку.	30%.
	Індикатор природного приросту (скорочення) населення країни	коефіцієнт депопуляції, який являє собою відношення числа померлих до народжених.	1,2
	Індикатор розораності землі	відношення площ ріллі до сільськогосподарських угідь	42%
Доступність (економічна) продовольства	Індикатор бідності	рівень бідності за абсолютним критерієм, частка населення з загальними доходами нижче прожиткового мінімуму	10%
	Індикатор купівельної спроможності населення	частка витрат на харчування в структурі витрат домашніх господарств на кінцеве споживання	50%
	Індикатор задоволення фізіологічних потреб в основних продуктах харчування	співвідношення між фактичним споживанням окремого продукту та його раціональною нормою.	100%
	Індикатор диференціації вартості харчування за соціальними групами,	співвідношення між вартістю харчування 20% домогосподарств із найбільшими доходами та вартістю харчування 20% домогосподарств із найменшими доходами	1,2
Стабільність продовольства	достатність запасів зерна	визначається як обсяг виробництва зерна на одну людину на рік, тонн	1,2 тонн на рік.
	рівень інфляції	величина зміни індексів цін – відношення рівня цін в період t до рівня цін базового періоду	110%
	рівень безробіття.	відношення чисельності безробітних, які зареєстровані в державній службі зайнятості, до працездатного населення працездатного віку.	6%

	індикатор тривалості життя	тривалість життя розраховується за спеціальними таблицями дожиття,	(не менше 75 років для обидві статі).
Споживання продовольства (харчування)	індикатор енергетичної цінності (добова енергетична цінність раціону людини)	сума добутків одиниці маси окремих видів продуктів, які споживаються людиною протягом доби, та їх енергетичної цінності	2500 ккал на добу
	індикатор збалансованості енергетичної цінності	співвідношення енергетичної цінності споживання продуктів тваринного походження до продуктів рослинного походження	1,22
	індикатор структури харчування	величина відхилень фактичного споживання макронутрієнтів (білок, жир, вуглеводи) від рекомендованих норм	0,2
	індикатор збалансованості харчування за мікроелементами	величина відхилень фактичного споживання мікронутрієнтів (вітамін А) від рекомендованих норм	1,0

Джерело: власна розробка автора

Комплексне визначення внеску кожного показника до питань забезпечення безпеки у контексті зазначеної моделі можна представити у вигляді сукупного фактора, розрахованого за методом визначення середнього арифметичного або геометричного значення.

Таблиця 2. Оцінка стану забезпечення продовольчої безпеки України

Індикатори продовольчої безпеки	Граничні (порогові) критерії	фактичне значення								нормоване значення							
		роки								роки							
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
самодостатність (самозабезпечення) продовольства																	
Індикатор самозабезпечення	1,00	2,5	3,1	2,8	3,2	3,4	3,5	3,4	2,5	3,1	2,8	3,2	3,4	3,5	3,4		
Індикатор незалежності	30%	20,2	18,1	18,9	19,6	20,0	16,1	17,2	1,5	1,7	1,6	1,5	1,5	1,9	1,7		
Індикатор природного приросту (скорочення) населення країни	1,2	1,4	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8		
Індикатор розораності землі	42,000	78,1	78,2	78,3	74,2	75,1	76,2	76,2	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6		
інтегральний індикатор самодостатності								1,3	1,5	1,4	1,5	1,6	1,7	1,6			
доступність продовольства																	
Індикатор бідності	10%	0,09	0,08	0,09	0,08	0,09	0,11	0,10	1,14	1,28	1,10	1,19	1,16	0,90	0,98		
Індикатор купівельної спроможності населення	50%	54,9	54,7	53,7	53,6	53,8	54,5	54,3	0,91	0,91	0,93	0,93	0,93	0,92	0,92		
Індикатор задоволення фізіологічних потреб в основних продуктах харчування	1	0,78	0,79	0,80	0,81	0,87	0,74	0,73	0,78	0,79	0,80	0,81	0,87	0,74	0,73		
Індикатор диференціації вартості харчування за соціальними групами	1,2	1,29	1,6	1,62	1,61	1,56	1,48	1,59	0,93	0,75	0,74	0,75	0,77	0,81	0,75		
інтегральний індикатор доступності								0,94	0,93	0,89	0,92	0,93	0,84	0,85			
стабільність продовольства																	
достатність зерна	1,2	0,85	1,23	1,11	1,38	1,32	1,40	1,55	0,71	1,03	0,93	1,15	1,10	1,17	1,29		
рівень інфляції	110%	109,4	108,0	100,6	99,7	112,1	148,7	113,9	0,94	1,00	1,01	1,09	0,98	0,73	0,96		
рівень безробіття	6%	8,80	8,60	8,10	7,70	9,70	9,50	9,30	0,68	0,70	0,74	0,78	0,62	0,63	0,65		
Індикатор тривалості життя	не менше 75 років для обох статей).	70,44	71,02	71,15	71,27	71,37	71,37	71,68	0,94	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,96		
інтегральний індикатор стабільності								0,83	0,92	1,00	0,71	0,91	0,87	0,96			
споживання продовольства (безпека харчування)																	
Індикатор енергетичної цінності (добова енергетична цінність)	2500	2933	2951	2954	2969	2939	2799	2742	1,17	1,18	1,18	1,19	1,18	1,12	1,10		

раціону людини)															
індикатор збалансованості енергетичної цінності	0,75	0,38	0,38	0,4	0,41	0,41	0,39	0,4	0,31	0,31	0,33	0,34	0,34	0,32	0,33
індикатор структури харчування	0,2	0,14	0,14	0,15	0,14	0,14	0,14	0,14	0,71	0,69	0,73	0,71	0,71	0,71	0,69
індикатор збалансованості харчування за мікроелементами	1	1,01	1,04	1,06	1,06	1,06	1,02	1,02	1,01	1,04	1,06	1,06	1,06	1,02	1,02
інтегральний індикатор споживання продовольства									0,80	0,81	0,82	0,82	0,82	0,79	0,78

Джерело: власна розробка автора

За отриманими результатами оцінки стану продовольчої безпеки країни (рис. 3) можна визначити пріоритетні напрями державного

регулювання щодо забезпечення продовольчої проблеми – це соціально-економічна політика держави.

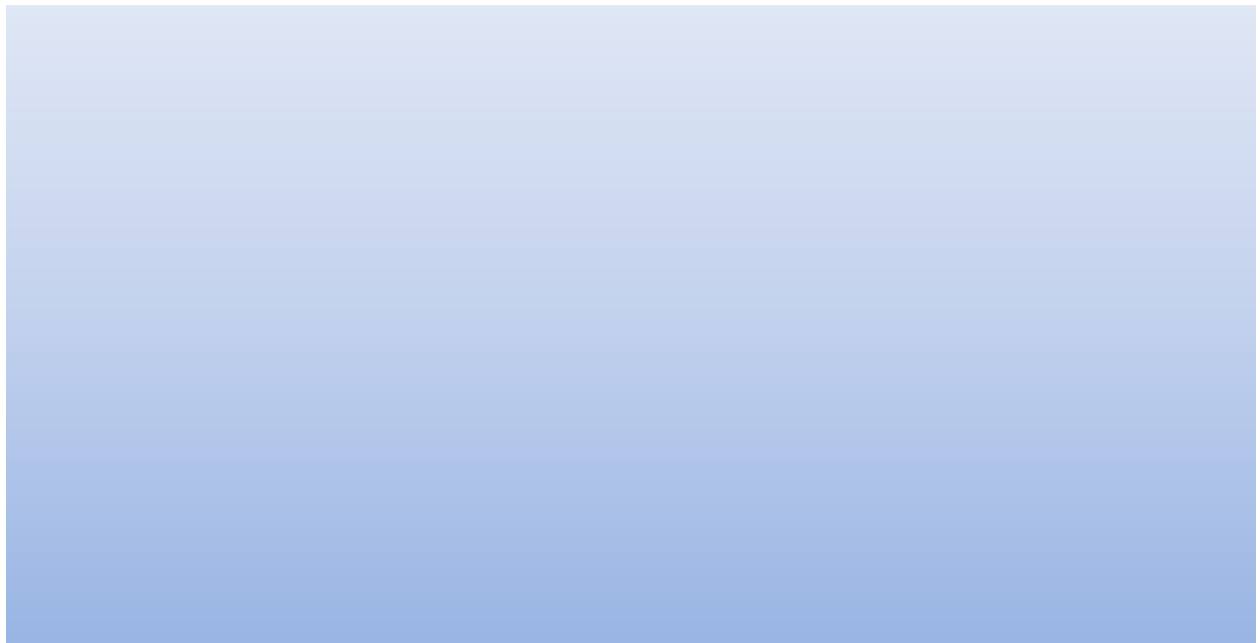

Рис. 3. Динаміка забезпечення продовольчої безпеки України у 2010-2016 рр.

Джерело: власна розробка автора

Висновки

Отримані результати свідчать про те, що безпосередня загроза продовольчій безпеці для України – це споживання, тому головною складовою у забезпеченні продовольчої безпеки

стає безпека харчування. Отже, у цьому контексті важливою є розробка і реалізація освітніх програм, націлених на: закріплення у населення стійкої мотивації на збереження та зміцнення здоров'я; формування здоров'язберігаючої поведінки; формування відповідального попиту на ринку продовольства.

Abstract

Global economic, financial and food crises, natural disasters are destroying the economies of countries, especially developing countries and for which the food problem is acute. The main features of the modern model of society development should be stability (ecological, economic, social) and security, which, according to the essential content, make safety. Focusing on security issues from the point of view of the priority of human interests allows studying the security within the scope of the study from the point of view of the impact of possible threats on the individual, which determines the priority of food security as a key component of ensuring the appropriate level and quality of life of the individual. The analysis of existing approaches to defining the essence of the category of "security" and the theory of system development has given an opportunity to propose a model that, unlike the sustainable development model, that does not define a clear hierarchy of environmental, social and economic components and is based on their sustainability, has a clear hierarchy and based on the safety of each of these components. In line with the main goal of food security, the question about the

improvement of human health is raised, first and foremost, about the effectiveness of food products usage. The State policy should be aimed at understanding the value an individual and its health as the main factor of national security, and this requires a change in the philosophy of education and the formation of the health economics. A new concept of food security has been formed by expanding its composition with food security and health economics. In accordance with the proposed concept, a system for assessing the State of food security has been developed, which has made it possible to determine the priority of State policy.

Список літератури:

1. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (системні маркетинги дослідження). / О.Г. Білоус, Ю.М. Мацейко. – Київ: МАУП, 2005. – 492 с.
2. Хвесик М. Национальная парадигма устойчивого развития Украины. Устойчивое развитие. 2012. № 4. С. 5-10.
3. Какутич Е.Ю. Устойчивое развитие как концептуальная основа трансформации мировой экономики. Механізм регулювання економіки. 2010. № 1. С. 62-74.
4. Голубець В.П. Розвиток «сталій» чи «збалансований»? Український географічний журнал. 2006. №2. С. 66-69.
5. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку. Дзеркало тижня. – 2006. №19 (598). 14 с.
6. Хикс Дж.Р. Стоимость и капитал / ред. В.С. Афанасьев [и др.]; пер. М.В. Бойко, А.В. Полетаев, Т.П. Субботина. Москва: Прогресс, 1988. 488 с.
7. Сталій розвиток регіонів України / науковий керівник М.З. Згуровський. Київ: НТУУ «КПІ», 2009. 197 с.
8. Тюгашев Е.О. Экономика устойчивого развития: возрождение ценностей традиционной экономики. Режим доступа: <http://www.tuva.asia/>.
9. Тысячнюк М.С. Построение устойчивых сообществ. Практическое руководство для неправительственных организаций / под науч. ред. Кулясова И.П., Кулясовой А.А. СПб: НИИХ СПбГУ, 2000. 85 с.
10. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила принципы и гипотезы). Москва: Журнал «Россия Молодая», 1994. 367 с.
11. Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. Экологический вызов и устойчивое развитие: учебное пособие. Москва: Прогресс-Традиция, 2000. 416 с.
12. Урсул А.Д., Романович А.Д. Концепция устойчивого развития и проблема безопасности. Режим доступа: filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000706.
13. Моисеев Н.Н. О необходимых чертах цивилизации будущего. Философические заметки. Режим доступа: <http://www.yabloko.ru/Union/ММУА/Moiseev/moiseev.html>.
14. Чепурных Н.В., Новоселов А.Л. Экономика и экология: развитие, катастрофы. Москва: Наука, 1996. 272 с.
15. Флейшман Б.С. Основы системологии. Москва: Радио и связь, 1982. 386 с.
16. Эшби У.Р. Введение в кибернетику: пер. с англ. Д.Г. Лахути / под общ. рук. В.А. Успенский. Москва: Издательство иностранной литературы, 1959. 432 с.
17. Прохожев А.А. Теория развития и безопасности человека и общества: [монография] / А.А. Прохожев. – М.: Ин-октаво, 2006. – 288 с.
18. Институциональные ограничения современного экономического роста / [В.С. Лисин, К.Э. Яновский и др.]. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2012. – 546 с.
19. Выполнение обещания: объединение во имя достижения целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия: резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 22 сентября 2010 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/512/62/PDF/N1051262.pdf?OpenElement>.
20. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Київ: Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. 48 с.
21. Черчик Л.М. Концептуальні основи формування системи соціо-еколого-економічної безпеки. Економічний форум. 2016. № 2. С. 167-174.

References:

1. Bilorus, O.H., Matseiko, Yu.M. (2005). Hlobalna perspektyva i stalyy rozvytok: (systemni marketolohichni doslidzhennia) [Global perspective and sustainable development: (system marketing research)]. Kyiv, Ukraine: MAUP, 492.
2. Hvesik, M. (2012). Natsionalnaya paradygma ustoychivogo razvitiya Ukrainy [National paradigm of sustainable development of Ukraine]. Sustainable development, 4, 5-10.
3. Kakutich, E.Yu. (2010). Ustoychivoe razvitie kak kontseptualnaya osnova transformatsii mirovoy

- ekonomiki [Sustainable development as a conceptual basis for transforming of the world economy]. Mechanism of Economic Regulation, 1, 62–74.
4. Holubets, V.P. (2006). Rozvytok «stalyi» chy «zbalansovanyi»? [Is development "sustainable" or "balanced"?]. Ukrainian Geographic Magazine, 2, 66–69.
 5. Zghurovskiy, M. (2006). Ukraina u hlobalnykh vymirakh staloho rozvytku [Ukraine in the global dimension of sustainable development]. Mirror Weekly, 19 (598), 14.
 6. Hicks, J.R. (1998). Stoimost i kapital [Value and Capital]. (V.S. Afanasev et al., Ed.; M.V. Boyko, A.V. Poletaev, T.P. Subbotina, Trans.). Moscow, Russia: Progress, 488.
 7. Zghurovskiy, M.Z., sc. supervisor (2009). Stalyi rozvytok rehioniv Ukrainy [Sustainable development of Ukrainian regions]. Kyiv, Ukraine: NTUU "KPI", 197.
 8. Tyugashev, E.O. Ekonomika ustoychivogo razvitiya: vozrozhdenie tsennostey traditsionnoy ekonomiki [The economy of sustainable development: the revival of the values of the traditional economy]. Available at: <http://www.tuva.asia/>
 9. Tyisyachnyuk, M.S. (2000). Postroenie ustoychivyyh soobshchestv. Prakticheskoe rukovodstvo dlya nepravitelstvennykh organizatsiy [Sustainable communities building. A practical guide for non-governmental organizations]. (Kulyasov I.P., Kulyasova A.A., scient. ed.). St. Petersburg, Russia: NIIH SPbGU, 85.
 10. Reymers, N.F. (1994). Ekologiya (teorii, zakony, pravila printsipy i gipotezy) [Ecology (theory, laws, rules, principles and hypotheses)]. Moscow, Russia: "Russia Young" magazine, 367.
 11. Danilov-Danilyan, V.I., Losev, K.S. (2000). Ekologicheskyy vizov i ustoychivoe razvitie: uchebnoe posobie [Ecological challenge and sustainable development: a tutorial]. Moscow, Russia: Progress-Tradition, 416.
 12. Ursul A.D., Romanovich A.D. Kontsepsiya ustoychivogo razvitiya i problema bezopasnosti [The concept of sustainable development and the problem of security]. Available at : filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000706
 13. Moiseev, N.N. O neobhodimyyh chertah tsivilizatsii buduschego. Filosoficheskie zametki [About the necessary features of the civilization of the future. Philosophical notes. Philosophical notes]. Available at : <http://www.yabloko.ru/Union/MMYA/Moiseev/moiseev.html>
 14. Chepurnykh, N.V., Novoselov, A.L. (1996). Ekonomika i ekologiya: razvitie, katastrofy [Economy and ecology: development, catastrophes]. Moscow, Russia: Science, 272.
 15. Fleyshman, B.S. (1982). Osnovy sistemologii [Fundamentals of systemology]. Moscow, Russia: Radio and communication, 386.
 16. Eshbi, U.R. (1959). Vvedenie v kibernetiku [Introduction to cybernetics]. (V.A. Uspenskiy Ed.; D.G. Lahuti Trans). Moscow, Russia: Foreign Literature Publishing House, 432.
 17. Prohozhev, A.A. (2006). Teoriya razvitiya i bezopasnosti cheloveka i obschestva [The theory of development and security of people and society]. Moscow, Russia: In-octavo, 288.
 18. Lisin, V.S., Yanovskiy, K.E. et al. (2012). Institutsionalnyie ogranicheniya sovremennogo ekonomicheskogo rosta [Institutional limitations of modern economic growth]. Moscow, Russia: RANEPА Publishing house "Delo", 546.
 19. Keeping the promise: united to achieve the Millennium Development Goals. Resolution adopted by the General Assembly on 22 September 2010. Available at : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/512/62/PDF/N1051262.pdf?OpenElement>
 20. Vlasiuk, O.S. (2008). Teoria i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku [The theory and practice of economic security in the system of science of economics]. Kyiv, Ukraine: Ukraine, National Institute of International Security Problems under National Security and Defense Council of Ukraine, 48.
 21. Cherchyk, L.M. (2016). Kontseptualni osnovy formuvannya systemy sotsio-ekoloho-ekonomichnoi bezpeky [Conceptual basis for the formation of a socio-ecological and economic security system]. Economic forum, 2, 167–174.

Надано до редакції

Кундєєва Г.О. / Galina A. Kundieieva
sir79@ukr.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Кундєєва Г.О., Еко-соціо-економічна модель розвитку суспільства: продовольча безпека [Електронний ресурс] / Г. О. Кундєєва // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 6 (34). – С. 60-69. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No6/60.pdf>